

ЕКОЛОГІЯ, ГІГІЄНА ТВАРИН, ВЕТЕРИНАРНА САНІТАРІЯ, ВЕТЕРИНАРНО-САНІТАРНА І РАДІОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

ECOLOGY, HYGIENE OF ANIMAL, VETERINARY SANITATION, VETERINARY-SANITARY AND RADIOLOGICAL EXAMINATION

УДК 619: 614.31: 637

Богатко Н.М., к. вет. н., доцент ©

Білоцерківський національний аграрний університет

Салата В.З., к. вет. н., доцент

Львівський національний університет ветеринарної медицини та

біотехнологій імені С.З.Гжицького

Мазур Т.Г., к. вет. н., доцент

Богатко Л.М., к. вет. н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

Богатко Д.Л., магістр вет. медицини

Об'єднання ветеринарної медицини м. Києва

ЕКОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ХАРЧОВУ ПРОДУКЦІЮ

У нашій країні гармонізація національного законодавства щодо вимог якості та безпеки продовольчої сировини і харчових продуктів була розпочата ще в 2003 році. При розробці національних стандартів на харчові продукти необхідно враховувати можливий вплив на навколишнє середовище, що пов'язано з екологічними аспектами виробництва цієї продукції на всіх стадіях виробництва. Вплив харчових продуктів на навколишнє середовище характеризується інтенсивністю, тривалістю і масштабом дії (локальні, регіональні чи глобальні). Для ідентифікації цих впливів і для поліпшення екологічних характеристик продукції та створення ефективної системи екологічного управління необхідно виявляти і ідентифікувати екологічні аспекти та причинно-спадкові зв'язки між окремими екологічними аспектами в навколишньому середовищі. Особливо це актуально при впровадженні системи екологічного управління безпечністю продукції на переробних підприємствах України. Екологічне маркування продуктів харчування повинно відповідати вимогам ДСТУ ISO 14020 та ДСТУ ISO 1402 .

© Богатко Н.М., Салата В.З., Мазур Т.Г., Богатко Л.М., Богатко Д.Л., 2014

Необхідно при виробництві харчових продуктів враховувати вплив на навколишнє середовище та здоров'я людини: виснаження ресурсів; руйнування озонового шару; забруднення повітря, водойм, землі; зміна клімату та рельєфу; зміна біоти; зміна екологічних характеристик території. Екологічні вимоги повинні бути узгоджені з вимогами чинного законодавства України у сфері охорони навколишнього природного середовища, охорони атмосферного повітря, поводження з відходами, санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, а також з реальними умовами економічного розвитку країни, вимогам ринку і відповідати сучасному науково-технічному рівню. Відповідальність за відповідність національних стандартів на харчові продукти відносно екологічних вимог покладено на розробників цих національних стандартів, організацій, які проводили їх експертизу та на суб'єктів стандартизації, які затвердили і прийняли цей стандарт. Ключові слова: екологічні вимоги, харчові продукти, національні стандарти, нормативно-правові документи, споживач, безпека, якість.

Ключові слова: екологічні вимоги, харчові продукти, національні стандарти, нормативно-правові документи, споживач, безпечність, якість.

УДК 619: 614.31: 637

Богатко Н.М., к. вет. н., доцент

Белоцерковский национальный аграрный университет

Салата В.З., к. вет. н., доцент

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З.Гжицького

Мазур Т.Г., к. вет. н., доцент

Богатко Л.М., к. вет. н., доцент

Белоцерковский национальный аграрный университет

Богатко Д.Л., магистр вет. медицины

Объединение ветеринарной медицины г. Киева

ЕКОЛОГИЧЕСКИЕ ТРЕБОВАНИЯ К НАЦИОНАЛЬНЫМ СТАНДАРТАМ НА ПИЩЕВІЕ ПРОДУКТЫ

В нашей стране гармонизация национального законодательства относительно требований качества и безопасности продовольственного сырья и пищевых продуктов была начата еще в 2003 году. При разработке национальных стандартов на пищевые продукты необходимо учитывать возможное влияние на окружающую среду, что связано с экологическими аспектами производства этой продукции на всех стадиях производства. Влияние пищевых продуктов на окружающую среду характеризуется интенсивностью, продолжительностью и масштабом действия (локальные, региональные или глобальные). Для идентификации этих влияний и для улучшения экологических характеристик продукции и создания эффективной системы экологического управления – необходимо выявлять и идентифицировать экологические аспекты и причинно-наследственные связи между отдельными экологическими аспектами в окружающей среде. Особенно, это актуально при внедрении системы экологического управления безопасностью продукции на перерабатывающих предприятиях Украины.

Экологическая маркировка продуктов питания должна отвечать требованиям ДСТУ ISO 14020 и ДСТУ ISO 14021.

Необходимо при производстве пищевых продуктов учитывать влияние на окружающую среду и здоровье человека: истощение ресурсов; разрушение озонового слоя; загрязнение воздуха, водоемов, земли; смена климата и рельефа; смена биоты; смена экологических характеристик территории. Экологические требования должны быть согласованы с требованиями действующего законодательства Украины в сфере охраны окружающей природной среды, охраны атмосферного воздуха, обращения с отходами, санитарно-эпидемиологического благополучия населения, а также с реальными условиями экономического развития страны, требованиям рынка и отвечать современному научно-техническому уровню. Ответственность за соответствие национальных стандартов на пищевые продукты относительно экологических требований положено на разработчиков этих национальных стандартов, организаций, которые проводили их экспертизу и на субъектов стандартизации, которые утвердили и приняли этот стандарт .

Ключевые слова: *экологические требования, пищевые продукты, национальные стандарты, нормативно-правовые документы, потребитель, безопасность, качество.*

UDC: 614.31: 637

Bogatko N.M., cand. of vet. sciences nabogatko@yandex.ru;

Salata V.Z., cand. of vet. sciences

Lviv national agrarian university of veterinary medicine and biotechnological of S.Z. Gzskogo, Lviv

Mazyr T.G., Bogatko L.M., cand. of vet. sciences

BelayaTherkov national agrarian university, BelayaTherkov

Bogatko D.L., magistr of veterinary medicine

Unification of veterinary medicine, Kiev

ECOLOGIC DEMAND TO NATIONAL STANDARTS IN FOOD PRODUCTS

In our country since 2003, began to harmonize national legislation of Ukraine concerning the requirements of quality and safety of food raw materials and food products in accordance with international standards , which will ensure the production of safe food. The development of national standards for food products need to identify possible environmental impacts related to the environmental aspects of products at various stages of its life cycle. The effects of food production on the environment is characterized by intensity (weak or essential), duration and scope of action. For identification, prediction and evaluation of the intensity , duration and magnitude of the potential impacts of possible production on the environment and to prevent pollution and to develop strategies and methods of improvement of the environmental performance of products and to create an effective environmental management system – we need to detect and identify the inherent environmental aspects of this product and the causal relationships between the various environmental aspects and corresponding changes in environment. Especially, it is important when implementing an environmental management system for food safety at processing plants in Ukraine. environmental labeling of food products must comply

with the requirements of ISO 14020 and ISO 14021 ISO .To the strategies and techniques improve the environmental performance of products include: rational use of resources , prevention of pollution; development food taking into account environmental aspects. Monitoring should be carried out for the life cycle of food products, namely, purchasing raw materials, their transportation, recycling, reuse and disposal of waste. You must also monitor the impact of outputs life cycle of products on the environment: the quality and safety of products, obtain by-products (waste production) emissions into the atmosphere, soil, water discharges, physical factors (noise, vibration, electromagnetic, ionizing radiation on non-ionizing etc.), the impact on biota, and more. Necessary in the production of foods to consider impacts on the environment and human health: resource depletion, ozone depletion, pollution of air, water, soil, climate and topography, changes in biota, and changes the environmental performance area. Environmental requirements should be consistent with the current legislation of Ukraine in the field of environmental protection, air protection, waste management, sanitary and epidemiological welfare of the population, as well as the actual conditions of economic development, market requirements and reflect the current scientific and technical level. Responsibility for compliance with the standard applicable technical regulations and legislative acts in the field of environmental protection, waste management, sanitary and epidemiological welfare of the population, as well as his relevant scientific and technical level of responsibility of the standards organizations and agencies that conducted their examination and standardization in subjects who endorsed and adopted the standard.

Key words: ecologic demand, food products, national standarts, normatively-legal documents, consumer, safety, quality/

Вступ. У нашій державі з 2003 року розпочалася гармонізація національного законодавства України щодо вимог якості та безпечності продовольчої сировини та харчових продуктів відповідно до міжнародних вимог, що забезпечить виробництво безпечної харчової продукції [1, 2, 3].

При розробці національних стандартів на харчову продукцію необхідно керуватися переліком документів з оцінки відповідності продукції вимогам нормативно-правовим документам: Угода з технічних бар'єрів в торгівлі Світової організації (від 15.04.1994 р.); Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»[3]; Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2009 р. №828 «Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 року» та інші Постанови Кабінету Міністрів України №59, 288, 1599 [4, 5, 6].

Актуальність проблеми. Під час розроблення національних стандартів на харчову продукцію необхідно визначити можливі впливи на навколишнє середовище, що пов'язані з екологічними аспектами цієї продукції на різних стадіях її життєвого циклу. Впливи харчової продукції на навколишнє середовище характеризується інтенсивністю (слабкі чи суттєві), тривалістю (короткочасні чи довготривалі та масштабом дії (локальні, регіональні чи глобальні) [7, 8]. Для ідентифікації, прогнозування та оцінювання інтенсивності, тривалості та масштабу дії потенційно можливих впливів продукції на навколишнє середовище, а також щоб запобігти забруднюванню і

розробляти стратегії та методики поліпшення екологічних характеристик продукції і створювати ефективну систему екологічного управління – треба виявляти та ідентифікувати притаманні цій продукції екологічні аспекти і причинно-наслідкові зв'язки між окремими екологічними аспектами та відповідними змінами в навколишньому середовищі. Особливо, це актуально при запровадженні системи екологічного управління за безпечністю продуктів харчування на переробних підприємствах України. Екологічне маркування харчової продукції повинно відповідати вимогам ДСТУ ISO 14020 та ДСТУ ISO 14021 [9, 10].

Метою роботи було проаналізувати екологічні вимоги до національних стандартів на харчову продукцію, що виробляється в Україні.

Результати дослідження. Екологічні вимоги до харчових продуктів треба встановлювати з урахуванням:

- умов використання продукції за її призначенням;
- експлуатаційних характеристик;
- вплив входів і виходів стадій життєвого циклу продукції на навколишнє середовище та на раціональне використання природних ресурсів;
- взаємозв'язків входів і виходів стадій життєвого циклу продукції: спроба необґрунтовано зменшити вплив входів і виходів на навколишнє середовище на одній із стадій її життєвого циклу може спричинити непередбачувані негативні впливи на інших стадіях життєвого циклу або змінити їх інтенсивність, тривалість і масштаб дії внаслідок взаємопов'язаності цих впливів;
- якості харчової продукції;
- вимог щодо безпечного поводження з відходами, а також вимог щодо відходів як вторинної сировини.

Екологічні вимоги, внесені до національних стандартів на харчову продукцію, можуть впливати на:

- входи та виходи різних стадій життєвого циклу продукції;
- можливість повторного використання та перероблення сировинних матеріалів, рециклізації чи рекуперації (повторне використання речовин, витрачених у технологічних процесах, розчинників, мастил, води тощо), демонтажу, ремонту, поновлення продукції;
- процеси поводження з відходами.

До стратегій та методик поліпшення екологічних характеристик продукції належать: раціональне використання ресурсів; запобігання забруднюванню; розроблення харчової продукції з врахуванням екологічних аспектів. Контроль необхідно здійснювати за життєвим циклом харчової продукції, а саме: придбання сировини, її транспортування, переробка, повторне використання та видалення відходів. Також необхідно контролювати вплив виходів стадій життєвого циклу продукції на навколишнє середовище: якість та безпечність продукції; отримання побічних продуктів (відходи виробництва); викиди в атмосферу, ґрунт; скиди у воду; фізичні фактори (шум, вібрація, електромагнітне, іонізуюче та неіонізуюче випромінювання тощо); вплив на біоту та інше.

Необхідно при виробництві харчових продуктів враховувати впливи на навколишнє середовище і здоров'я людини: виснаження ресурсів; руйнування озонового шару; забруднювання повітря, водоймищ, ґрунту; зміни клімату та рельєфу; зміни біоти; зміни екологічних характеристик території.

Екологічні вимоги, внесені до стандартів на харчову продукцію, повинні гарантувати:

- безпечність для навколишнього середовища на всіх стадіях життєвого циклу продукції;
- ощадливе використання матеріально-сировинних та енергетичних ресурсів;
- екологічно безпечне поводження з відходами виробництва.

Екологічні вимоги повинні бути узгоджені з вимогами чинного законодавства України у сфері охорони навколишнього природного середовища, охорони атмосферного повітря, поводження з відходами, санітарно-епідемічного благополуччя населення, а також з реальними умовами економічного розвитку країни, вимогами ринку та відповідати сучасному науково-технічному рівню.

Екологічні вимоги повинні сприяти нововведенням, розроблянням і впровадженню новітніх методів і методик поліпшення екологічних характеристик продукції.

У національних стандартах на продукцію, крім окремих випадків, коли поводження з такою продукцією пов'язане з особливою небезпекою для навколишнього середовища, треба уникати встановлення жорстких вимог щодо використання конкретних сировини і матеріалів і застосованих технологій для збільшення можливостей використання їхніх альтернативних аналогів і поліпшення екологічних характеристик продукції.

Екологічні вимоги подають у вигляді чисельних і бальних показників (норм, рівнів тощо). При цьому можна вказати граничні значення (максимальні чи мінімальні) показника або чітко означені обмеження. Граничні значення показників треба встановлювати за критерієм максимально можливого зменшення небезпечного впливу продукції чи послуг на навколишнє середовище. Їх треба узгодити з нормативами у сфері поводження з відходами, охорони навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічними нормативами, які розробляє і вводить у дію центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, інші органи державної влади відповідно до їх повноважень.

Екологічні вимоги можуть бути виділені в окремий розділ стандарту на продукцію або в тексті стандарту на продукцію наводять посилання на відповідний природоохоронний нормативний документ, затверджений центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів чи іншими органами державної влади відповідно до їх повноважень.

Екологічні вимоги повинні відповідати міжнародним та європейським вимогам до аналогічної харчової продукції, чинним в Україні. Національні стандарти на харчову продукцію, що містять екологічні вимоги, підлягають обов'язковій санітарно-гігієнічній експертизі.

Відповідальність за відповідність стандарту чинним технічним регламентам і законодавчим актам у сфері охорони навколишнього природного середовища, поводження з відходами, санітарного та епідемічного благополуччя населення, а також за його відповідний науково-технічний рівень покладено на розробників стандартів, організації та установи, які проводили їх експертизу, та на суб'єктів стандартизації, які схвалили та прийняли стандарт [7].

У разі затвердження національних стандартів на харчову продукцію, що містять екологічні вимоги, центральний орган виконавчої влади з питань технічного регулювання та споживчої політики відповідно до «Кодексу ГАТТ щодо стандартів» через секретаріат ГАТТ/ВТО зобов'язаний:

- інформувати інші країни про харчову продукцію, щодо якої розроблено обов'язкові екологічні вимоги, коротко зазначивши мету і потребу їх розроблення;

- надати іншим країнам, а також зацікавленим особам відомості про доручення обов'язкових екологічних вимог і зазначити положення стандартів, які не відповідають міжнародним та європейським нормативним документам.

Стандарти, у яких не враховано екологічні аспекти харчової продукції і (або) немає потрібних обов'язкових вимог щодо безпечності для навколишнього середовища або вони не відповідають установленим нормам, підлягають скасуванню.

Щоб забезпечити можливість контролювати (випробовувати, вимірювати, аналізувати) дотримання екологічних вимог (показників, норм, рівнів), у стандартах на продукцію треба наводити методи контролювання або робити відповідні посилання. Методи контролювання та випробування продукції щодо її безпеки для життя і здоров'я населення повинні бути погоджені з центральним органом виконавчої влади з питань технічного регулювання та споживчої політики і головним державним санітарним лікарем України [9, 10].

Засоби виміральної техніки, що їх використовують під час виконання робіт та заходів з нагляду за дотриманням внесених до стандартів на продукцію екологічних вимог, підлягають державній метрологічній повірці, а відповідні методики виконання вимірювань – державній метрологічній атестації, які здійснюють органи Державної метрологічної служби.

Нагляд за дотриманням внесених до стандартів на продукцію екологічних вимог здійснюють спеціально уповноважені органи виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, державного санітарно-епідеміологічного нагляду та з питань технічного регулювання та споживчої політики в межах своєї компетенції.

Висновки. Обов'язковість внесення до стандартів на харчову продукцію екологічних вимог визначають на підставі законодавства України про охорону навколишнього середовища, санітарно-гігієнічних вимог, переліків і класифікаторів найбільш поширених і небезпечних забруднювальних речовин і відходів.

Література

1. Закон України «Про ветеринарну медицину». ВР від 01.12.2005 р., №3164-IV.
2. Закон України «Про стандартизацію». ВР від 01.12.2005 р., 3 3164-IV.
3. Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності». ВР від 01.12.2005 р., 3 3164-IV.
4. Постанови Кабінету Міністрів України від 24 січня 2007 р. № 59 «Про затвердження Порядку здійснення процедури призначення органів з оцінки відповідності продукції, процесів і послуг вимогам технічних регламентів».
5. Постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 288 «Про затвердження переліків центральних органів виконавчої влади, на які покладаються функції технічного регулювання у визначених сферах діяльності та розроблення технічних регламентів».
6. Постанови Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 р. № 1599 «Про затвердження опису та правил застосування національного знака відповідності».
7. Настанови щодо внесення екологічних вимог до стандартів на продукцію. Загальні положення: ДСТУ-Н 4340:2004. – К., Держспоживстандарт України, 2005. – 8 с. (Національний стандарт України).
8. Продукти харчові. Маркування для споживачів. Загальні правила: ДСТУ 4518:2008. – К., Держспоживстандарт України, 2008. – 39 с. (Національний стандарт України).
9. Екологічні маркування та декларації. Загальні принципи: ДСТУ ISO 14020:2003 (ISO 14020:2000, IDT). – К., Держспоживстандарт України, 2003. – 7 с. (Національний стандарт України).
10. Екологічні маркування та декларації. Екологічні самодекларації (екологічне маркування типа II): ДСТУ ISO 14021:2002 (ISO 14021:1999, IDT). – К., Держспоживстандарт України, 2002. – 8 с. (Національний стандарт України).

Рецензент – д.с.-г.н., професор Параняк Р.П.